

Pòrtic

Anna Teixidor

Sense por de morir

Els silencis del 17-A

Anna Teixidor

Sense por de morir

Els silencis del 17-A

Primera edició: març del 2020

© Anna Teixidor, 2020

Fotografies de la pàgina 8: © Album

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-444-2

Dipòsit legal: B. 5.242-2020

Fotocomposició: gama, sl

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre
té la qualificació de paper ecològic i procedeix
de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de
l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació
pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les
sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro
Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu
fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

TAULA

Introducció.	9
1. De l'Atles als Pirineus. Els orígens familiars.	13
2. Abdelbaki es-Satty, retrat d'un impostor.	47
3. Els oratoris, un regne de taifes.	111
4. «Els mujahidins de Ripoll». Lleialtats i fidelitats ..	131
5. El Ripoll de Bèlgica, Diegem.	183
6. «En el nom de Déu». La planificació dels atemptats	205
7. La indecisió d'en Driss.	251
8. Una sèrie consecutiva d'impactes.	265
9. Els postatemptats.	305
10. Més enllà del Califat.	327
11. Rivalitats, desconfiances i deslleialtats.	343
Epíleg.	381

ANNEXOS

I. Personatges.	393
II. Cronologia dels fets.	396
III. Taules descriptives.	402
IV. Notes.	405
V. Agraïments i notes sobre les fonts.	422
VI. Entrevistes i converses de l'autora.	428
VII. Bibliografia.	431

DE L'ATLES ALS PIRINEUS.
ELS ORÍGENS FAMILIARS

No hi ha cap nom que identifiqui les seves tombes. Ni tan sols cap senyal que pugui revelar en quin punt del caòtic i atapeït cementiri de Jail Aim de M'rirt —una població de 40.000 habitants de l'Atles profund— es troben. En algun lloc indeterminat hi ha les sepultures, de costat, dels germans Abouyaaqoub i Hichamy. Se'ls ha enterrat amb alguns dies de diferència, quan cau el sol, i amb la presència de dos agents del govern no uniformats i d'algunes desenes de persones.

Durant dies, he pensat en la càrrega simbòlica que aquests enterraments poden tenir per a alguns seguidors i simpatitzants. Aquesta és la preocupació principal de les autoritats marroquines: evitar que algú pugui veure aquests joves com uns màrtirs de la causa als quals s'ha de retre homenatge, i per tant les seves tombes estan condemnades a l'anonimat per evitar qualsevol forma de pelegrinatge, encara que recentment he sabut que s'hi han inscrit els seus noms. L'altra qüestió, més íntima, és el dolor físic i moral que suposa per als seus adonar-se que han mort matant i enterrar-los en unes circumstàncies tan anòmales.

Arribo en un primer viatge a M'rirt poques setmanes

abans dels enterraments. Trigo unes hores a localitzar discretament la casa familiar dels Abouyaaqoub, malgrat que ha estat gravada i fotografiada des de tots els angles durant els dies posteriors als atemptats. És una edificació entre mitgeres que destaca entre la resta de les façanes perquè està enrajolada de dalt a baix.

Davant de la casa hi ha un vehicle de color gris amb matrícula espanyola. Poques hores després, torno a veure el mateix vehicle aparcant en un dels carrers principals de la població, davant de la cafeteria Galàxia. Allà hi conec l'Abdellah, de Ripoll, un oncle dels germans Abouyaaqoub que està passant uns dies amb la família i potser enlestint les traves burocràtiques per enterrar els nebots.

L'Abdellah és un home senzill i reservat, de mirada afaible, molt educat, encara abatut per les circumstàncies. D'aquella hora llarga amb nombrosos monosíl·labs i poques afirmacions contundents, no sé respondre l'única pregunta que em fa:

—¿Com s'han enterrat la resta de nois que han comès atemptats a Europa?

Ignoro quina sepultura ha rebut i en quines circumstàncies s'ha enterrat Mohamed Merah, el jove atrinxerat en una escola jueva de Tolosa on va assassinar tres escolars i un professor l'any 2012, i que és el responsable de tres morts més; ni tampoc Abdelhamid Abaaoud, el presumpte ideòleg dels atemptats de la sala Bataclan de París de novembre de 2015. En transcendeixen poques informacions perquè ni les autoritats franceses ni les belgues volen que s'hi faci cap mena d'homenatge, ni tan sols de manera privada. Merah va néixer a Tolosa de Llenguadoc (França) i Abaaoud a Brussel·les (Bèlgica), tots dos a finals de la dècada dels vuitanta, i la seva distància emocional i física amb els països d'origen dels pa-

res, Algèria i el Marroc, queda molt més lluny que la dels autors dels atemptats de Barcelona i Cambrils, que majoritàriament van venir al món a l'Atles i mantenien la nacionalitat marroquina.¹

Pocs musulmans que viuen a Espanya accepten rebre-hi sepultura malgrat que hi hagin viscut tota la vida. No volen que se'ls enterri en un cementiri cristià. En prefereixen un de beneït per l'islam en el país dels avantpassats. Una premissa que mostra que, en bona mesura, som d'allà on enterrem els nostres morts.

L'autorització del jutge per enterrar els autors dels atemptats arriba gairebé quatre mesos després dels fets. L'advocat de les quatre famílies que hi tenen fills implicats adreça una carta a l'instructor de la causa en què mostra la necessitat dels pares de veure'ls per última vegada i enterrar-los seguint el ritu de la religió musulmana. És, afirmen, una necessitat humana per tal d'avançar en el dol després d'haver-se enfrontat, diu literalment, «al drama de conèixer que la mort dels nostres fills s'ha produït després de causar-els la d'altres persones».²

Trigo molts mesos a posar-me en contacte amb els familiars dels autors dels atemptats. Fer-ho m'intimida, em sembla invasiu i, el que és pitjor, temo el no rotund i contundent que no et permet fer cap al·legació. Ells mateixos han fet un pacte de silenci. Fan algunes declaracions puntuals els dies posteriors als atacs, però en cap cas un relat del que ha passat, del que han percebut o sentit. Tant els familiars com els amics que conec estan afectats emocionalment, i la resignació involuntària a la qual han arribat després dels fets els ha trencat per dins: set morts, entre ells tres parelles de ger-

mans, i tres detinguts, un d'ells confés. Ningú està preparat per permetre que el dol avanci a través de la negació, la ràbia i el dolor d'haver perdut una persona estimada que, al seu torn, ha mort matant. I encara hi ha un fet pitjor que els devora per dins enmig del silenci més absolut: no ser conscients de la línia finíssima, però prou ampla, que separa l'ortodòxia més rigorista de l'activisme gihadista.

De tots els familiars i amics, m'impacta la imatge d'una de les germanes, dissimulant les llàgrimes sota el vel, totalment desarmada davant dels flaixos dels mitjans de comunicació dos dies després dels atemptats. Mesos més tard, les vegades que l'he vist pel carrer no he gosat acostar-m'hi. La veig desencaixada i amb la mirada perduda. Arrossega els peus quan camina. Després de moltes setmanes d'observar-la i de creuar-me-la pel carrer, he gosat aturar-la i recordar-li un bateig on ens vam conèixer, però que ella ja no té present. Immediatament arriba un silenci, però tot seguit accepta d'asseure's en un banc d'una plaça.

És la germana de Moha i Omar Hichamy —els joves que encapçalen l'atemptat de Cambrils— i és cosina de segon grau d'en Younes —el conductor de l'atropellament mortal a la Rambla— i Houssa Aboyaaqoub —que participa en l'atac de Cambrils—. Al Marroc les famílies són molt extenses i no discriminen entre graus de parentiu. De fet, els Hichamy i els Abouyaaqoub diuen que són cosins, però es consideren gairebé germans. Les seves famílies van arribar a finals de la dècada dels noranta a Catalunya, amb pocs mesos de diferència, i van viure el procés migratori junts.

Ella arriba el 2006 a l'edat de quinze anys. En Moha i l'Omar ho havien fet una mica abans, quan tenien entre set i quatre anys. Els germans l'ajuden a fer els primers passos en un altre país, a entendre una llengua que aviat parla amb

fluïdesa, i poc després es decideix a posar-se el mocador com una mostra de respecte a la seva tradició cultural, tot i que la família no ha estat mai gaire religiosa. Ripoll —diu— és un poble idíl·lic, d'un verd generós, que de seguida li agrada. Mai no s'hi ha sentit estranya. Està il·lusionada d'haver deixat enrere el Marroc i de començar de nou en un país que aviat, assegura, es fa seu.

D'entre els seus germans, des de sempre la relació amb l'Omar és molt més estreta. El jove amb qui ha compartit confidències i neguits és el mateix que amenaça de fer-se explotar al passeig de Cambrils, tot i que dos agents l'apunten amb una pistola. Quan cau ferit a l'asfalt, es torna a aixecar amb el dit amenaçador cap al que simula ser un cinturó d'explosius. Els agents li tornen a disparar i deixa de moure's. Ningú reconeix l'Omar en aquestes imatges esfereïdores gravades per un turista, tot i que n'identifiquen el rostre. Ella només veu alguns fragments de la seqüència i impedeix que arribin a la seva mare.

Després del 18 d'agost, la seva vida no torna a ser la mateixa. Viu el dol de portes endins i amb moltes contradiccions: admet que els seus germans han assassinat de manera indiscriminada, però alhora es fa creus de no haver-se adonat del canvi mental i de conducta que van patir. ¿És possible que una mare o un pare, un germà o una germana, no siguin conscients d'aquest canvi? La família admet que en els dos últims anys els joves van experimentar una evolució religiosa, i que parlaven de Síria en defensa dels seus germans musulmans, però lluny de veure-ho com un fet negatiu, van considerar que l'acostament a la religió i a la vida disciplinada els aportava seny.

Li pregunto sobre aquella nit fatídica en què els seus germans encapçalen el grup que atempta a Cambrils. Unes ho-

res abans l'Omar s'acomiada d'ella, li diu que se'n va de viatge. A ella no li agrada la manera com marxa. Poc després de mitja tarda s'assabenta de l'atropellament de la Rambla i veu la fotografia de Driss Oukabir —un jove que coneix de vista de Ripoll— als informatius. En aquest moment tem el pitjor. Els fa cinc-centes trucades —diu literalment—, però no rep resposta. La seva mare també truca, però els mòbils no donen línia i, finalment, els escriu un missatge contundent a un quart de deu del vespre del 17 d'agost, tres hores abans de l'atemptat de Cambrils: «Hola Mohand ¡Hijo mío! ¿Dónde estás? ¿Que queréis acabar conmigo? Por favor contestarme por Dios. ¡A Mohand dime lo que pasa por Dios!».³

En les comunicacions registrades pel seu mòbil, els investigadors localitzen una conversa de WhatsApp de les nou del vespre. L'atemptat es produeix a la una de la matinada. Ella parla amb la seva cunyada. Està inquieta. S'adona de la gravetat del moment.

ELLA [21:08] L'Omar m'ha espantat...

CUNYADA Com?

ELLA [21:09] Perquè la manera com ha sortit no era la normal.

CUNYADA [21:11] Jo mateixa tinc sospites.

Jo dic que són ells perquè últimament les seves maneres no m'agradaven.

ELLA [23:43] Com vols que vingui, és possible que els meus germans siguin morts.⁴

Quan li recordo aquesta conversa, ella li treu ferro. Assegura que si hagués estat conscient que els seus germans volien fer mal, els hauria denunciat ella mateixa. A mitjan 2018, pocs dies abans que el jutge dicti la interlocutòria de processament, els Mossos li fan algunes preguntes. Ella, as-

essorada per un advocat, es nega a declarar perquè part del sumari encara continua sota secret. Per pressionar-la, els Mossos d'Esquadra li diuen que sabia que estaven a punt de produir-se uns atemptats i que no ho va posar en coneixement ni de la policia, ni de l'autoritat judicial, ni tampoc va fer res per evitar-ho. Mai no li imputen cap càrrec. No en tenen cap prova i, en el fons, ha estat una mesura intimidatòria per veure si sabia algun detall més. No és l'única a qui acusen. Hi ha altres investigats no detinguts i sense càrrecs que despertin suspicàcies. No només alguns familiars, també persones vinculades amb l'oratori i amb el passat de l'imam.

No està gens clar que ella conegués els plans dels seus germans, i de fet ho nega amb rotunditat. Els Mossos d'Esquadra ho descarten totalment. Les línies són molt vaporoses: el comportament estrany d'una persona a qui estimes, l'escepticisme de pensar que un germà pot tenir la intenció i la capacitat de cometre un atemptat, la responsabilitat que s'atorga un mateix per detectar-ho.

Li intervenen la línia telefònica durant sis mesos. Això tampoc aporta cap detall definitiu, malgrat que en les intervencions telefòniques entre ella i la seva mare s'evidencien les contradiccions que sent amb relació als actes violents que han comès els seus germans. ¿Són màrtirs que accedeixen al Paradís sense ser jutjats pels seus actes en vida? ¿Són uns atacs per la voluntat de Déu, pels quals els joves passen una mena de prova? És el que realment pensa? ¿És el que es diu a si mateixa per entendre i superar la mort dels seus germans?

Quan finalment el jutge autoritza l'entrega dels cadàvers, ella, com altres membres de les famílies, no es creu que siguin morts fins que no els identifica al tanatori. És la primera vegada que els veu després d'un llarg període d'angoixes. L'autoritat judicial no els ha notificat la seva mort en cap moment.

Durant setmanes alimenta la idea que els resultats de les autòpsies indiquen que havien consumit alcohol o algun tipus de droga, i que això explica el seu comportament animal. Les anàlisis descarten el consum previ de qualsevol substància. Pensa que se'ls pot haver fet bruixeria o que han patit algun tipus d'encanteri. Els dies són anys, i no hi troba cap mena d'explicació raonada i coherent. Una sensació de desconcert que s'aguditza quan es coneixen les informacions que vinculen l'imam de Ripoll, que ella no ha vist mai perquè no freqüenta l'oratori, amb els serveis d'intel·ligència espanyols.

Amb la perspectiva temporal dels esdeveniments, sent un fort sentiment de recança per no haver desxifrat que l'excés de rigorisme amb què van actuar els joves ha tingut unes conseqüències irreparables, per no haver pensat que el comportament estrany de l'Omar l'últim dia que el va veure no tenia camí de retorn.

Després de dos anys, manté el mateix dol. No vol rebre cap suport psicològic i ha decidit deixar de plorar, encara que continua pensant-hi tothora. També s'ha plantejat deixar Ripoll. Tot li recorda els seus germans i li evoca records que ara li fan massa mal. Quan demana feina en una empresa, explica d'entrada que és familiar directa dels terroristes, tot i que no utilitza mai aquesta paraula. L'aterreix el que significa.

L'altre dolor que diu que sent és per aquells que han estat víctimes dels seus germans i cosins. Tampoc no se'ls pot treure del cap, ni sap trobar les paraules justes. Utilitza l'expressió àrab «sentir-se entre la pedra i el martell» per preguntar-se una i altra vegada com pot ser que aquells germans estimadíssims hagin portat tant de sofriment. Al final, diu, només li queda el refugi entre els seus i el silenci. És l'única solució, sentència.

*Crescuts a Ripoll*⁵

La presència de la immigració extracomunitària a Ripoll comença a finals de la dècada dels vuitanta, encara que les primeres famílies magribines, procedents majoritàriament del Rift, ho fan uns anys abans. Els Ouzgari i els Marsi són els primers d'una llarga llista que fan créixer les dades de població en les dècades següents, quan arriben sobretot famílies procedents de la zona muntanyosa de l'Atles marroquí. Al cens municipal hi ha gairebé 700 estrangers d'origen magrebí dels 10.631 habitants que viuen a la capital del Ripollès l'any 2017.

L'atractiu principal és la proximitat geogràfica amb França i les possibilitats de feina en una fàbrica o tallant llenya al bosc. El Ripoll que troben aquestes famílies estrangeres és un entramat social on tothom es coneix; una societat més aviat tancada de la Catalunya endins, allunyada dels centres de decisió política i econòmica. Fa pocs anys que s'han inaugurat els túnels de Capsacosta, que faciliten la connexió entre el Ripollès i la Garrotxa evitant la recargolada N-260. Tot i que hi ha connexió ferroviària amb Barcelona i França, la via és una de les més lentes i precàries de l'Estat. La població s'ha sobreenvellit i s'hi constata una fuga de la joventut cap a territoris urbans.

L'estranger que hi arriba per primera vegada es topa amb una població de muntanya, a la cruïlla de les valls de Ribes i de Camprodon, la vida de la qual gira al voltant del monestir cristià de Santa Maria, al centre del poble, fundat pel comte Guifré el Pilós l'any 879.

El centre d'aquesta comunitat és la plaça de l'Abat Oliba, que dona lloc a una geografia de carrers estrets amb algunes edificacions modernistes que imposen al visitant i que do-

nen una idea de la puixança econòmica que van tenir les indústries tèxtil i metal·lúrgica durant el segle XIX. Més enllà del nucli històric, les vies del tren separen el centre de l'exemple. La barrera del pas a nivell no té altre significat que l'impacte visual que suposa. Hi ha lloguers barats tant al centre com als afores. No hi ha cap criteri topogràfic que defineixi la posició social.

Molts dels que viuen a Ripoll des de fa temps saben que al poble cada vegada hi ha més estrangers. Els donen feina, els lloguen pisos, els fills comparteixen aula, però pocs es coneixien els uns amb els altres. Tampoc hi ha gaire interès a fer-ho, una particularitat força estesa que malauradament es pot extrapolar a qualsevol punt del país.

Aquells els avis dels quals han nascut a Ripoll esperen que els seus fills estudiïn a la universitat i són conscients que el seu futur passa per marxar de la comarca. Per contra, els estrangers que s'estableixen amb els fills consideren que fabricar motlles d'injecció d'alta precisió i maquinària industrial o elaborar malles i tripes sintètiques que després s'exporten al món aconsegueix part de les seves expectatives.

Aparentment, tant els fills de Ripoll com els dels immigrants tenen unes oportunitats que es poden mesurar de manera objectiva, perquè tots comparteixen el mateix espai físic, però realment entre un i altre col·lectiu hi ha unes diferències que són socials, econòmiques i culturals.

Potser el desinterès i el pes de la tradició religiosa explica que hi hagi pocs matrimonis mixtos —es compten amb els dits de la mà—, tot i que alguns joves han festejat llargament. Les relacions, però, no han prosperat i finalment alguns han fet el que fa la majoria: tornar al poble d'origen del Marroc i casar-se, a vegades per conveniència, amb una parella que convenci les famílies dels dos cònjuges.

Alguns testimonis em descriuen Ripoll com una mena de Dogville, la petita ciutat nord-americana retratada per Lars von Trier, situada a prop d'una mina de plata abandonada amb una carretera com a única via d'accés al poble. Un lloc tancat on viuen persones encantadores amb petites imperfeccions ciutadanes i a les quals la trama els prepara un destí tràgic. Potser és poc honest dir que Ripoll és un Dogville, però també ho és donar a entendre que formar part d'aquesta comunitat petita i conservadora és un tràmit.

«Em vaig sentir descartat, que sobrava, que s'ho feien tot entre ells». Ho explica un jove d'origen marroquí que s'ha posat el sobrenom de Tito perquè considera que el seu nom, Faissal, és massa complicat per establir relacions socials. Ell hi arriba amb la família quan té setze anys i li costa relacionar-se tant amb els que són fills de Ripoll com amb els que hi han emigrat. La primera decepció és que, en cinc minuts, coneix tot el poble. La segona, que és un poble buit i amb molts de moros que es vigilen els uns als altres, diu. D'altres, que són fills i besnets de Ripoll, han expressat la mateixa sensació quan han deixat la població durant uns anys i després hi han tornat.

Que alguns qualifiquin Ripoll de població tancada és un aspecte més per afegir a la resta de circumstàncies que envolten el context general en què han crescut els autors dels atemptats. N'hi ha d'altres a tenir en compte.

La implicació de quatre parelles de germans obliga a referir-se a l'itinerari vital de les seves famílies, que d'entrada coincideix amb el de moltes altres que han decidit emigrar a Europa: un projecte migratori propi, una descendència nombrosa, la fugida d'una situació econòmica precària en el país d'origen i l'aspiració legítima de prosperitat per als fills que creixen. El que potser les diferencia, a pesar d'aquest re-

trat comú (social, econòmic i cultural), són les complexes dinàmiques familiars que viuen una vegada s'han establert a Catalunya. Unes variables que potser permeten identificar algunes de les seves vulnerabilitats, a causa de les quals, a la llarga, alguns dels autors dels atemptats es van acabar identificant amb un missatge totalitari i excloent.

Set dels deu pares no estan alfabetitzats, i cap d'ells no parla fluidament ni espanyol ni català, amb algunes —poques— excepcions. Aquesta doble circumstància té un pes específic en les relacions laborals i socials que estableixen aquestes famílies. Les feines a què es dediquen els pares, sovint dures i mal pagades, els obliguen a treballar lluny de casa.

L'absència paterna fa recaure el pes de l'educació en unes mares que tenen uns coneixements escassos de la societat on s'han traslladat a viure, i que en alguns casos no entenen ni parlen la llengua per relacionar-se amb la població local (ni a l'hospital ni a l'escola ni al mercat). De fet, algunes d'aquestes mares pateixen un cert aïllament social —només dues treballen fora de casa—, agreujat perquè només parlen una varietat dialectal de l'amazic. Desconeixen l'àrab i encara més les llengües de l'Estat espanyol.

A aquesta situació, complexa per ella mateixa, s'afegeixen les dificultats personals que arrossegueu algunes famílies. Tres pares tenen problemes d'alcoholèmia; un d'aquests, a més, ha estat atès al Centre d'Atenció i Seguiment a la Drogodependència, i algunes vegades la fràgil situació en què viuen deriva en violència intrafamiliar.

Només una d'aquestes famílies és seguida de prop pels serveis socials; les professionals confirmen que els destinen recursos, temps i esforços personals. De fet, en aquest cas també reben el suport d'una família acomodada de Ripoll,

oberta i solidària —en contrast amb el que diuen alguns testimonis—, que és clau quan la relació del matrimoni empitjora. Aquesta família acull els fills més petits i la mare, víctima de maltractament físic i psíquic, després de separar-se del marit. Aleshores el pare decideix emigrar a França i la mare, que ni parla ni entén el castellà ni el català, tira endavant sola els fills.

El buit referencial patern s'agreuja quan els joves tenen entre catorze i disset anys. Sovint en Youssef —mort a l'explosió d'Alcanar—, en Younes —que condueix la furgoneta de la Rambla— i en Moha —que encapçala el grup que atempta a Cambrils— exerceixen el rol de pares de família dels germans petits (Saïd, Houssa i Omar), tant al menjador de casa com al pati de l'escola, molt abans de l'any 2014 i que se sentin atrets per missatges extremistes. Hi ha germans més grans, però es desplacen amb els pares a treballar o bé passen llargues jornades laborals fora del domicili familiar.

L'assumpció del rol patern potser accentua el combat ideològic i emocional d'aquests joves entre els referents familiars —pocs i dispersos— i els externs, que connecten amb la societat d'acollida. Els pares temen que els seus fills arribin a un sistema diferent del que ells han viscut culturalment, i que això, a la llarga, els allunyi d'ells i de les seves arrels. Hi ha una certa dicotomia entre el bagatge que porten del Marroc i el que es troben a Catalunya. Els joves s'adonen que els pares viuen lluny de la realitat del país i que ells fan el paper d'intermediaris entre la societat d'«acollida» —aliena a molts dels seus valors morals i religiosos— i l'ecosistema familiar propi.

A aquesta situació s'afegeix que almenys tres dels germans grans no només són fills d'immigrants dins de famílies més o menys desestructurades, sinó que, a la vegada, estan vivint els seus propis processos migratoris. En Youssef, en

Younes i en Moha, amb nou, set i sis anys respectivament, són plenament conscients del projecte familiar, però mai s'hi senten prou còmodes. Es miren el Marroc amb recança i alhora manifesten una manca de referències identitàries entre el país on han nascut i el lloc on treballen els seus pares. El canvi de país suposa una millora social, però, alhora, mai no deixen de sentir-se immigrants.

Totes les famílies excepte una provenen de poblacions muntanyoses i rurals de l'Atles. Són berbers i a casa parlen una llengua pròpia, l'amazic, encara que alguns dels joves sense gaire fluïdesa. Es tracta d'una llengua de tradició oral, sense escriptura, utilitzada per milions de persones i dividida en dotzenes de dialectes. De vegades la compaginen amb l'àrab.⁶ Una família, la del detingut Mohamed Houli, procedeix de Nador, tot i que quan neix ja fa anys que s'han establert a Melilla. L'any 1998 es traslladen a la península. És l'única de les famílies amb un fill implicat en els atacs que té la nacionalitat espanyola. A casa no parlen àrab estàndard, i molt menys amazic, que els queda lluny, sinó el dàrija, una variant de l'àrab que es parla al Marroc.

Cap de les famílies ha acceptat ajuda psicològica, ni per a ells ni per als seus fills petits, i només algunes mantenen una relació periòdica amb els serveis socials. Entro al restaurant C-17, just als afores de Ripoll, que freqüentaven alguns dels implicats en els atemptats. Poca estona després, veig un home que s'asseu en un extrem del local per prendre un cafè. Té la mirada perduda. No aixeca el cap. És el pare d'una de les parelles de germans morts, autors de l'atemptat de Cambrils. El reconec de les imatges dels mitjans de comunicació dels dies posteriors als atemptats. Ni tan sols faig l'intent d'acostar-m'hi. Sé que ha estat greument malalt, i com bona part de la resta de pares, pateix episodis d'angoixa i presenta

un estat depressiu. La majoria tenen problemes de salut que s'han accentuat després de l'agost de 2017.

Les famílies són presents a la població, però mantenen un perfil baix. Condemnen el que han fet els fills, però viuen sentiments contradictoris. Se senten impotents perquè, diuen, un imam a qui donaven autoritat els va prendre els fills i els va manipular. Les dones, mares i germanes, han creat uns lligams més estrets per superar aquest dolor tan intens, però els preocupa com poden influir els seus actes en els germans més petits i en els nebots i cosins. Els pares i germans han deixat de freqüentar els oratoris locals.

Pel que sabem fins ara, la família no és un element decisiu en la socialització política d'aquests individus. Cap d'elles és especialment religiosa ni té vinculacions amb visions ortodoxes de l'islam.

Tot i que l'interès no s'ha de centrar tant en els individus i els seus actes particulars, sinó en els processos i els contextos —sense aquests no es poden entendre els altres—, és necessari descriure les trajectòries vitals d'aquests joves els anys abans d'aquell fatídic 17 d'agost de 2017. En la seva descripció mostren alguns denominadors comuns i constaten que el grup no es constitueix al voltant d'un fet violent, sinó que les relacions existeixen prèviament. Els uneixen uns lligams de lleialtat i fidelitat no només pel fet de ser germans, cosins i amics, sinó per haver crescut junts i perquè se senten identificats amb les mateixes frustracions, encara que els seus itineraris personals siguin ben diferents.